

Goce Smilevski

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo

Tel: + 387 33 550-495

Fax: + 387 33 550-496

redakcija@buybook.ba

www.buybook.ba

ZA IZDAVAČA

Goran Samardžić

Damir Uzunović

NASLOV IZVORNIKA

Sestrata na Sigmund Frojd / Goce Smilevski [4. Izd.]. - Skopje : Dijalog, 2011.

© Goce Smilevski, 2010

Published by arrangement with Agence litteraire Pierre Astier & Associés

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

All rights reserved

PREVOD S MAKEDONSKOG

Seida Beganović

UREDNIKA

Ida Hamidović

LEKTURA I KOREKTURA

Vlasta Brajković

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Aleksandra Nina Knežević

ŠTAMPA

Suton, Široki Brijeg

Goce Smilevski

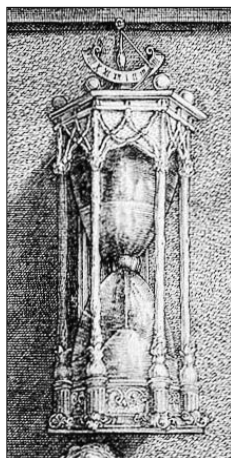
SESTRA
SIGMUNDA
FREUDA

S makedonskog prevela Seida Beganović



Sarajevo, 2014.

1.



Jedna starica ležala je u tami sobe i sklopljenih očiju prebirala po svojim najranijim sjećanjima. Tamo je pronašla tri uspomene: u vremenu kada mnoge stvari u svijetu za nju još nisu imale ime, jedan dječak joj je pružio oštar predmet i kazao: “Nož”; u vremenu kada je još uvijek vjerovala u bajke, neki glas joj je šaputao o ptici koja kljunom raskida svoje grudi i iz njih otkida srce; u vremenu kada su joj dodiri govorili više od riječi, jedna ruka približila se njenom licu i jabukom joj pomilovala obraz. Taj dječak iz njenih uspomena koji je miluje jabukom, koji joj šapuće bajku, koji joj pruža nož, jeste njen brat Sigmund. Starica koja se sjeća sam ja, Adolfina Freud.

“Adolfina”, začulo se u tami sobe. “Spavaš li?”

“Budna sam”, rekoh. Do mene na krevetu ležala je moja sestra Pauline.

“Koliko je sati?”

“Vjerovatno oko ponoći.”

Moja sestra budila se svake noći i uvijek istim riječima počinjala istu priču:

“Ovo je kraj Evrope.”

“Evropi je toliko puta dolazio kraj.”

“Pobit će nas kao pse.”

“Znam”, rekoх.

“I ne bojiš se?”

Štjela sam.

“Ovako je bilo i u Berlinu 1933. godine”, produžila je Pauline. Ja se više nisam trudila da je prekinem u onome što mi je ispričala mnogo puta prije toga: “Samo što su Nationalsocijalistička partija i Adolf Hitler došli na vlast, mladići su počeli marširati ulicama u taktu vojne muzike. Kao što sada marširaju ovdje. Na zgradama su se razvijorile zastave s kukastim križem. Kao što se sada vijore ovdje. S radioaparata i razglasa postavljenih na trgovima i u parkovima, čuo se Führerov glas. Kao što se sada ovdje čuje. Obećavao je novu Njemačku, bolju Njemačku, čistu Njemačku.”

Bila je 1938. godina, tri godine prije toga moje sestre Pauline i Marie napustile su Berlin, i došle živjeti u kući iz koje su otišle kada su se udale. Pauline bijaše skoro sasvim slijepa, i neko je stalno morao biti uz nju, pa je spavala na krevetu na kojem su nekada spavali naši roditelji, a na mjestu pokraj nje mijenjale smo se Marie i ja. Mijenjale smo se, jer se Pauline svake noći budila, i Marie ili ja, prema tome koja je od nas bila u sobi, ostajale smo bez sna.

“Isto će biti i ovdje”, produžavala je sestra. “A znaš li kako je bilo tamo?”

“Znam”, rekoх pospano. “Pričala si mi.”

“Pričala sam ti. Uniformirana lica upadala su navečer u jevrejske kuće, razbijajući sve oko sebe i udarajući po nama, i govoreći nam da se gubimo odatle. Svi koji nisu razmišljali kao Führer, a javno su se usudili kazati svoje mišljenje, iščezavali su bez traga. Širio se glas da protivnike ideala na kojima treba da bude izgrađena nova Nje-

mačka vode u logore, i prisiljavaju na teške fizičke poslove. Tamo su ih mučili i ubijali. Tako će biti i ovdje, vjeruj mi.”

Vjerovala sam joj, a ipak sam šutjela, jer bi je svaka moja riječ podstakla da sve prepričava iznova. Nekoliko nedjelja prije toga njemačke trupe umarširale su u Austriju i uspostavile novu vlast. Naslućujući opasnost, naš brat Alexander pobjegao je sa svojom porodicom u Švicarsku. Dan poslije toga zatvorili su granice, a svako ko je htio napustiti Austriju, morao se obratiti tek otvorenom Centru za izdavanje izlaznih viza. Hiljade ljudi podnosili su molbe, a dozvolu da napuste zemlju dobivali su samo neki od njih.

“Čim nas ne puštaju da slobodno napustimo zemlju, to znači da za nas imaju plan”, rekla je Pauline. Ja sam šutjela. “Prvo će nam sve oduzeti, a onda će nama napuniti rupe.”

Nekoliko dana prije toga u stan naše sestre Rose ušla su uniformirana lica pokazavši joj dokument na kojem je pisalo da će stan i svi predmeti u njemu biti oduzeti. “Sada na krevetima na kojima su spavala moja djeca, spavaju neki oficiri”, rekla je Rosa onog popodneva kada se doselila u kuću u kojoj smo živjele Pauline, Marie i ja. Došla je s nekoliko fotografija i nešto odjeće. I tako sada nas četiri živimo zajedno, kao nekada, u istoj kući.

“Čuješ li me? S nama će puniti rupe”, rekla je Pauline glasnije.

“Iz noći u noć mi govoriš jedno te isto”, rekoh joj.

“I uprkos tome ništa ne radiš.”

“A šta bih mogla uraditi?”

“Možeš otići Sigmundu i ubijediti ga da zatraži izlazne vize i za nas četiri.”

“I gdje bismo poslije otišle?”

“U New York”, rekla je Pauline. U New Yorku je živjela njena kćerka. “Znaš da bi se Beatrice brinula o nama.”

Kada smo se razbudile sljedećeg dana, bilo je već podne; uzeh Pauline pod ruku i izađosmo iz kuće da prošetamo. Dok smo koračale trotoarom, vidjeh kako ulicom prolazi nekoliko kamiona. Zaustavili su se, iz njih su poiskakali vojnici, i nagurali nas u jedno od vozila. Kamion je bio prepun preplašenih ljudi.

“Vode nas u smrt”, rekla je moja sestra.

“Ne, vodimo vas u park da se poigramo s vama”, smijao se jedan od vojnika koji su nas čuvali u kamionu. Vozila su kružila jevrejskim kvartom u kojem smo živjele i jedino bi se s vremena na vrijeme zaustavljala da bi u njih nagurali još ljudi. Onda su nas zaista odvezli u park, u Prater. Izgurali su nas iz kamiona i natjerali da trčimo, da čučimo i ustajemo, da skačemo, a skoro svi smo bili stari i nemoćni. Kada smo padali od iscrpljenosti, vojnici su nas šutirali u slabine. Sve vrijeme držala sam Pauline za ruku.

“Poštedite mi bar sestru. Slijepa je”, rekoš vojnicima.

“Slijepa?!”, smijali su se. “Pa to je dobra šansa za još bolju zabavu.”

Natjerali su je da korača sama, s rukama vezanim pozadi, da ne bi mogla pipati ispred sebe, i Pauline je išla, sve dok nije udarila u jedno drvo i stropoštala se na zemlju. Stigoh do nje, klekoh, očistih njeno lice od zemlje i krvi što joj je curila s čela. Vojnici su se smijali slatkim zvukom bezbrižnosti, kiselim zvukom užitka u tuđoj patnji. Onda su nas odveli na kraj parka, postrojili i uperili puške u nas.

“Okrenite se!”, rekli su.

Leđima smo se okrenuli puškama.

“A sada – trčite kući ako želite da ostanete živi!”, viknu neko od vojnika i stotine staračkih nogu potrča; trčali smo, padali, ustajali i opet trčali, a iza sebe smo slušali smijeh vojnika ispunjen slatkim zvukom bezbrižnosti, kiselim zvukom užitka u tuđoj patnji.

Tu večer smo Rosa, Pauline, Marie i ja provele šuteći. Pauline je drhtala – možda ne toliko od straha za sopstveni život, koliko od pomisli da nikad više neće vidjeti ono najbliškije biće, ono koje je izašlo iz njene utrobe. Rosina i Marijina djeca bila su mrtva, a jedini ostatak porodice koju ja nisam stvorila bijaše jedan izbljedjeli krvavi trag na zidu do mog kreveta. Kažu da s ovog svijeta teže odlaze oni koji u njemu ostavljaju potomke – smrt im odvaja život koji su dobili od života koji su dali. Pauline je sjedila u uglu sobe i drhtala, predosjećajući to odvajanje.

Sljedećeg dana otišla sam kod Sigmunda. Bio je petak popodne, vrijeme koje je on provodio u obrednom čišćenju antikviteta u svom kabinetu. Htjela sam mu ispričati šta smo Pauline i ja pretrpjele prethodnog popodneva, a on mi pokaza isječak iz novina.

“Vidi kakav je tekst napisao Thomas Mann”, rekao je.

“Marie i Pauline se sve više i više boje”, rekoh.

“Boje se... Čega?”, upitao je, spuštajući novinski isječak na sto.

“Kažu da će se i ovdje desiti ono što su vidjele u Berlinu.”

“Ono što su vidjele u Berlinu...” Zatim je sa stola uzeo jedan od antikvitetnih predmeta, kamenog majmuna, i četkicom počeo čistiti figuricu. “Ništa od toga neće biti ovdje.”

“Već se dešava. Krvnici ulaze u stanove u našem kvartu, biju koga stignu. Prošle nedjelje na stotine ljudi se ubilo, nisu mogli izdržati pritisak. Pobjesnjeni ljudi ušli su u dom za jevrejsku siročad, porazbijali prozore, i natjerali djecu da trče po smrskanom staklu.”

“Tjerali su djecu da trče po smrskanom staklu...” Sigmund je prelazio četkicom preko kamenog tijela majmunčeta. “Sve to ovdje neće dugo trajati.”

“Ako neće dugo trajati, zašto onda svako ko može dobiti izlaznu vizu bježi iz zemlje? Jesi li sretao na ulici one koji bježe? Napuštaju svoje domove, napuštaju zauvijek – pokupe stvari u jednu ili dvije torbe, i odlaze da spase život. Govori se da će i ovdje otvarati logore smrti. Ti imaš uticajne prijatelje i ovdje i u svijetu, mogu ti izdejsstvovati da dobiješ izlazne vize za onoliko ljudi koliko zatražiš. Zatraži za cijelu porodicu. Pola stanovnika Beča traže takve vize, ali ih ne mogu dobiti. Iskoristi svoje prijatelje da odemo odavde.” Sigmund je spustio majmunčića na sto, a odatle je uzeo figurinu Boginje Majke, i počeo joj brisati golo tijelo. “Slušaš li me?”, upitah ga suhim i umornim glasom.

Brat me pogledao i upitao:

“I, gdje biste otišle zatim?”

“Kod Paulinine kćerke.”

“Šta će Paulinina kćerka raditi s vama, s četiri starice u New Yorku?”

“Onda pokušaj izmoliti izlaznu vizu samo za Paulinu.” On je gledao u голу Boginju Majku, nisam bila sigurna sluša li moje riječi. “Čuješ li me? Rosu, Mariju i mene niko ne želi da vidi. Ali Pauline želi da bude s kćerkom. I njena kćerka želi da bude sa svojom majkom. Želi da joj majka bude na sigurnom. Javlja se svaki dan, moli

nas da molimo tebe da zatražiš izlaznu vizu za njenu majku. Slušaš li me, Sigmunde?”

On je ostavio Boginju Majku na sto.

“Hoćeš li da ti pročitam samo nekoliko riječi Mannovog teksta? Zove se ‘Brat Hitler.’” Uzeo je tekst sa stola i počeo čitati: “Koliko Hitler mora da mrzi psihoanalizu! Potajno naslućujem da je bijes, s kojim je krenuo prema Beču, ustvari usmjeren prema tamošnjem starom psihoanalitičaru: jer on je njegov pravi i jedini neprijatelj, filozof koji raskrinkava nervozu, veliki razbijač zabluda, neko ko zna šta je ona i dobro poznaje izvornu genijalnost.” Zatim je ostavio tekst na sto i rekao: “S koliko je suptilne ironije Mann ovo napisao!”

“Od toga što si mi pročitao tačno je samo ono ‘stari psihoanalitičar’. Ovo ti govorim bez suptilne ironije. A tvrdnja da si ti glavni neprijatelj Adolfa Hitlera, svejedno da li je rečeno s ironijom, zvuči kao najobičnija glupost. Ti znaš da je okupacija Austrije početak velikog pohoda što ga je Hitler zamislio i kojim želi osvojiti svijet. Da bi poslije mogao iz svijeta istrijebiti svakog ko nije arijevske rase. To zna svako: i ti, i Mann, pa čak i ja, bijedna starica, to znam!”

“Ne moraš se uzbuđivati. Hitlerove ambicije se ne mogu ostvariti. Za samo nekoliko dana Francuska i Britanija prisilit će ga da se povuče iz Austrije, a onda će doživjeti poraz i u samoj Nemačkoj. Tamo će ga poraziti sami Nijemci; podrška koju sada daju Hitleru samo je privremeno pomračenje njihovog uma.”

“To pomračenje traje godinama.”

“Tačno – traje godinama. Ali će završiti. Nijemce sada vode mračne sile, ali negdje u njima klija onaj duh na čijim sam temeljima i ja izrastao. Ludilo tog naroda ne može trajati vječno.”

“Trajat će dovoljno dugo”, rekoše.

Moj brat se još u djetinjstvu oduševljavao njemačkim duhom, još tada je nas, svoje sestre, posvetio u tu ljubav. Uvjeravao nas je da je njemački jezik jedini koji potpuno može izraziti najuzvišenije uzlete ljudske misli, prenio nam je svoju ljubav prema njemačkoj umjetnosti, učio nas da budemo ponosni što, iako po krvi Jevreji koji žive na austrijskom tlu, ipak pripadamo njemačkoj kulturi. A sada, gledajući godinama kako se njemački duh raspada i kako po najvažnijim plodovima tog duha gaze sami Nijemci, stalno je ponavljao, kao da pokušava ubijediti samog sebe, da je to ludilo što će trajati kratko, a njemački duh će iznova zablistati.

Od tog dana pa nadalje, kad god bismo se javile kod Sigmunda, govorili su nam da ga nema u kući, ili da je zauzet s pacijentima, ili da mu nije dobro pa se ne može javiti. Raspitivale smo se hoće li podnijeti molbu za izlazne vize iz Austrije, a njegova kćerka Anna, žena Martha i njena sestra Minna tvrdile su da ne znaju ništa o tome. Prošao je cijeli mjesec kako nismo vidjele brata. Šestog maja, na njegov osamdeset i drugi rođendan, odlučila sam da s Pauline pođem kod njega. Kupile smo mali poklon, knjigu za koju smo mislile da će mu se sviđeti i krenule prema Berggasseu broj 19.

Vrata nam je otvorila Anna.

“Zatekoste nas u poslu...”, rekla je, praveći između sebe i vrata prostor da uđemo.

“Poslu?”

“Pakujemo se. Jučer i prekjučer smo poslali desetak velikih paketa. Ostalo nam je još da izaberemo šta da ponese od poklona što ih je tata dobio.”

“Odlazite?”, upitah.

“Ne odmah, ali želimo se spakovati što prije.”

U bratovom kabinetu na sve strane bili su razbacani suveniri, knjige, male i velike kutije, antikviteti – sve ono što mu je neko nekada poklonio, a on sačuvao. Sigmund je sjedio u velikoj crvenoj fotelji na sredini prostorije i gledao predmete razbacane po podu. Okrenuo se prema nama, samo klimnuo glavom, i opet se zagledao u nered. Rekoh mu da smo došle da mu poželimo sretan rođendan. Zahvalio se i ostavio naš poklon na sto pokraj sebe.

“Kao što vidiš, odlazimo. Za London”, rekao je.

“Mogla bih vam pomoći”, rekoh. “U pakovanju.”

Anna je rekla da će mi dodavati predmete koje treba baciti, da ih stavljam u kutiju s nepotrebnim, a ona će slagati izabarane predmete u kutije koje će onda poštom poslati za London. Pauline ostade stajati pokraj zida.

“Ovu tabakeru?”, upitala je Anna, okrenuvši se prema ocu, pokazujući mu srebrnu kutiju u koju je bilo ugrađeno nekoliko zelenkastih kamenčića.

“To je poklon od tvoje majke. Uzet ćemo je.”

Anna je stavila tabakeru u kartonsku kutiju pokraj sebe.

“Ove domine od slonove kosti?”, pitala je Anna.

Sigmund je razmišljao tren-dva, onda je rekao:

“Ne sjećam se od koga su. Baci.”

Anna mi je pružila domine, a ja sam ih spustila u kutiju pokraj sebe, u kojoj su na velikoj gomili bile odložene knjige, suveniri, tričarije koje su trebale biti bačene.

“Ovo?”, upitala je Anna i podigla jednu knjigu, približavajući je Sigmundovim očima.

“Ta Biblija je poklon djeda Jakoba za moj tridest i peti rođendan. Uzet ćemo je.”

Anna je rekla da se umorila radeći još od jutra, i da želi malo predahnuti. Otišla je do trpezarije da razgiba noge i napije se vode.

“Dakle, ipak si zatražio vize za odlazak iz Austrije”, rekoh bratu.

“Zatražio sam”, rekao je on.

“Mene si ubjeđivao da nema potrebe bježati.”

“Ovo nije bježanje, nego privremeni odlazak.”

“Kad odlazite?”

“Martha, Anna i ja početkom juna.”

“A ostali?”, upitah. Brat je šutio. “Kada odlazimo Pauline, Marie, Rosa i ja?”

“Vi ne idete.”

“Ne idemo?”

“Nema potrebe”, rekao je. “Ja ne idem zbog toga što sam to tražio, nego zato što su neki moji prijatelji insistirali kod ovdašnjih službi da mi izdaju izlazne vize.”

“I?”

Mogao je glumiti farsu – reći kako je neki strani diplomat izmolio da puste njegovu djecu, njega i njegovu ženu, a on sâm je nemoćan da uradi bilo šta za spas drugih ljudi; mogao je glumiti farsu, ali to nije bio njegov žanr.

“Dozvolili su mi da napravim spisak ljudi koji su mi bliski, koji bi sa mnom napustili Austriju”, rekao je.

“I ni u jednom trenutku nisi pomislio da bi mogao staviti i naša imena.”

“Ni u jednom trenutku. Ovo je samo privremeno. Mi ćemo se vratiti.”

“I da se vratite, nas više neće biti.” On je šutio. Onda rekoh: “Nemam pravo to tražiti, ali ipak – ko je sve na spisku tebi bliskih ljudi koje treba da spasiš?”

“Zaista, ko je sve na spisku?”, upitala je Pauline.

Moj brat je mogao zaigrati farsu – reći da je napisao samo imena svoje djece, svoje ime i ime svoje supruge – dakle onih na koje su mu u službama ukazali kao na ljude koje može staviti na spisak bliskih ljudi da bi ih spasio, pa je naveo samo ta imena, samo najbližije; mogao je odglumiti farsu – ali to nije bio njegov žanr. Odnekud je izvadio list papira, i rekao:

“Evo spiska.”

Gledala sam u imena zapisana na papiru.

“Čitaj i meni”, rekla je Pauline.

Čitala sam naglas. Na spisku su bili brat, njegova žena, njihova djeca s porodicama, sestra Sigmundove žene, obje kućne pomoćnice, bratov lični doktor i njegova porodica. I sasvim na kraju spiska – Jofi.

“Jofi”, nasmijala se Pauline, i okrenula onamo odakle je dopirao Sigmundov glas. “Pa da, ti se nikada ne odvajš od svog psetanceta.”

Anna se vratila u sobu, i rekla:

“Ja vas ne upitah želite li nešto popiti, ili da niste možda gladne.”

“Ni gladne, ni žedne”, rekoh.

Pauline kao da nije čula Annine i moje riječi, i produžila je:

“Zaista je lijepo od tebe što si mislio na sve te ljude. Mislio si i na svoje psetance, i na svoje kućne pomoćnice, i na svog doktora i njegovu porodicu, i na ženinu sestru. Ali mogao si se sjetiti i svojih sestara, Sigmunde.”

“Kada bi bilo potrebno da odete odavde, sjetio bih se. Ali ovo je samo privremeno, zato jer su moji prijatelji insistirali da odem odavde.”

“A zašto su tvoji prijatelji insistirali da odeš odavde, ako zaista nije opasno ostati ovdje?”, upitah.